

De jacht in de Oudheid

In oude culturen betekent jagen een ultieme interactie tussen mens en dier. Of het nu gaat om het verzamelen van voedsel voor de stam, om het doden van wilde dieren als zelfbescherming of om het naleven van culturele en religieuze gewoontes, jagen is van alle tijden.

TEKST EN ILLUSTRATIES: RIA HÖRTER

De jacht in de Oudheid zullen we in dit artikel in vogelvlucht bekijken. Het begrip Oudheid heeft geen betrekking op de jagers uit de steentijd of de jagende Neanderthalers in West-Europa. Die periode ligt vele duizenden jaren vóór de tijd waarin de beschaving rond het Middellandse Zeegebied tot bloei komt.

SOEMERIËRS

De Oudheid omvat de periode van circa 3000 jaar voor Chr. tot de val van het Romeinse Rijk, in 476 na Chr. De geschiedenis en de cultuur van Mesopotamië, Egypte, Griekenland en Rome vormen samen de Oudheid, een periode waaruit ons opmerkelijk veel over de jacht is nagelaten.

Vanaf circa 3000 voor Chr. leven de Soemeriërs in Mesopotamië (nu Irak). Hoewel ze handeldrijven en vee fokken, jagen ze ook op gazellen, wilde zwijnen, herten, wilde ezels en veerwild. Niet voor hun plezier, maar als aanvulling op de behoeften aan vlees. Er is niet veel bekend over hun wijze van jagen; in het Louvre Museum in Parijs bevindt zich een Soemerische gouden kom, daterend van 3000 jaar voor Chr., waarop een hond is te zien die in de moerassen van Babylon jaagt. De Soemeriërs zijn geen volk met jacht-

• Reliëf op de paleismuur in Nineve (nu Irak). Let op de enorme kracht die de honden uitstralen door hun geweldige koppen, grote klauwen en gespierde lichamen (Collectie: British Museum, Londen).

tradities; wij kennen hen voornamelijk als de uitvinders van het schrift.

ASSYRIËRS

De Assyriërs daarentegen, die vanaf circa 2000 voor Chr. naar Mesopotamië komen, zijn bekend geworden vanwege hun voorstellingen in reliëf van gevechten, belegeringen, natuur- en jachtaferelen, die een goed inzicht in hun cultuur geven. Wereldberoemd is het reliëf met Assyrische jagers en hun mastiffachtige honden. Die afbeelding is gevonden in het paleis in Nineve, een stad aan de Tigris, en dateert van ongeveer 650 jaar voor Chr. We weten precies wat het reliëf voorstelt: Assyrische mannen die tijdens de leeuwenjacht de Mastiffs van koning Assurbanipal vasthouden. Sommige geschiedvorsers gaan er van uit dat ook de koning is afgebeeld, want de Assyrische heersers staan bekend om hun grote passie voor de jacht op olifanten, leeuwen, gazellen, herten en ander groot wild. Jagen met behulp van een valk is dan ook al bekend en dat gebeurt vooral op de vlaktes tussen de rivieren de Eufraat en de Tigris.

Voor de Assyriërs heeft de jacht zowel een politieke als religieuze betekenis. Als de koning een succesvolle jager is, zijn de goden hem goed gezind en dat vormt een deel van de legitimiteit van zijn heerschappij. Jacht staat in hoog aanzien, wat ook blijkt uit het feit dat de Assyriërs aan de oudst bekende god van de jacht, Nergol, offeren.

NIMROD

De uitgestrekte vlakten in Mesopotamië vormen een ideaal jachtgebied. Erg zachtzinnig gaat het er niet aan toe, want leeuwen – vaak gehouden in reservaten – worden eerst in houten kooien gezet en daarna losgelaten. Mannen met knuppels en honden vallen de dieren aan en vervolgens proberen ze de leeuwen zo dicht mogelijk naar de koning toe te drijven. Gezeten in een wagentje, kan deze de leeuwen dan met een speer of pijl en boog doden. Jachtpartijen zijn publieke gebeurtenissen en worden besloten met religieuze ceremoniën. Zelfs in het Oude Testa-

• Egyptisch reliëf uit de veertiende eeuw voor Christus. We zien Toetanchamon tijdens de struisvogeljacht. Zijn strijd-wagentje wordt getrokken door paarden en de farao hanteert een pijl en boog. De honden zijn van het windhonden type. Deze afbeelding is bij zijn graf gevonden.

• Ivoren jachthond, daterend van 1350 voor Christus (Collectie: The Metropolitan Museum of Art).

ment komen we een jagende koning tegen. In Genesis 10:8 staat: *En Cuch gewon Nimrod; deze begon geweldig te zijn op aarde. Hij was een geweldig jager voor het aangezicht des Heeren.* En even verder: *En het begin van zijn koninkrijk was Babel... uit dat land trok hij naar Assur en hij bouwde Nineve.* Nimrod, de Babylonische en Assyrische koning, 'was een geweldig jager'. En nu weet u meteen waarom tientallen jachthonden Nimrod heten en ook aan wie de moeilijkste jachthondenproef, de Nimrod, haar naam te danken heeft.

ASSYRISCHE HOUNDS

De Perzische koningen zetten de Assyrische jachttradities voort; de geschiedschrijvers Herodotus en Plinius melden allebei dat keizer Cyrus de Grote van Perzië eigenaar is van grote Assyrische Hounds, die voor de jacht worden gebruikt.

EGYPTE

Veel ouder dan het reliëf in Nineve is een afbeelding van farao Toetanchamon (circa 1350 voor Chr.) tijdens de jacht op struisvogels. De oude Egyptenaren jagen vooral vanuit door paarden getrokken wagentjes en te voet. Op afbeeldingen van circa 3000 voor Chr. komen we al jachthonden tegen. Zowel de Assyriërs als de Egyptenaren jagen met diverse typen. Greyhounds en Saluki's voor de lange afstanden, mastiffachtigen voor jacht op groot wild en kleine, terrierachtige honden

• *Egypte: de jacht op vogels en waterwild. Let op de boemerangs.*

voor het werk onder de grond. In de literatuur worden vooral gazellen en hazen, soms ook leeuwen, als prooi genoemd. Heel populair schijnt het coursen met windhonden te zijn geweest; men jaagde onder andere op gazellen, antilopen en hazen.

Terwijl in Europa de beschaving nog maar nauwelijks is ontwaakt, hebben de oude Egyptenaren hun manieren van jagen al verfijnd. Zo gebruiken ze een soort houten boemerang bij de vogeljacht en hebben ze netten en lokeenden voor de jacht op waterwild. Diverse monumenten voor Egyptische heersers tonen afbeeldingen van de jacht en de jachthonden. Zoals de stèle – een monumentale steen – voor farao Antef II, waarop de koning te midden van zijn honden is afgebeeld. Twee lijken er op een Greyhound, de derde op een Basenji. Evenals in de omliggende landen, is in Egypte de jacht voorbehouden aan de farao's en de hoge sociale klassen; zij worden bij het jagen door professionele jagers geassisteerd.

Met behulp van honden wordt zoveel mogelijk wild in een bepaald terrein gedreven en vervolgens wordt het gedood. Talrijke grafvondsten van

gereedschappen die bij de jacht worden gebruikt, zoals speren, pijlen, netten en een soort tomahawks, vormen daarvan de stille getuigen. Soms wordt de favoriete jachthond gebalsemd en bij zijn eigenaar begraven. Meer dan welk volk dan ook aanbidde de Egyptenaren de dieren waarop ze jagen, met de bedoeling een veilige en succesvolle jacht af te smeken. Hoewel de buit – vis, gevogelte en vlees – hen van voedsel voorziet, heeft ook hier de jacht een diepere betekenis. Het is een symbool van moed en overwinning, maar ook van plezier en vriendschap. In tegenstelling tot bijvoorbeeld de primitieve volken in West-Europa,

• *De 'Vertragus' van Flavius Arrianus; de naam van dit windhondentype zou zijn afgeleid van het Keltische woord voor snelheid (Collectie: Rijksmuseum van Oudheden).*

verdiepen de Egyptische jagers zich in het uiterlijk, de gewoonten en de karakteristieken van de dieren waarop ze jagen. Ze tonen respect voor hen en beelden hen af op muren, monumenten, tempels en kunstvoorwerpen.

GRIEKEN EN ROMEINEN

Zowel in het oude Griekenland als in het oude Rome, is de jacht met honden niet alleen voorbehouden aan koningen en keizers. Eigenlijk houden die zich liever bezig met hondengevechten in de arena's. Hooggeplaatste soldaten, rijke landeigenaren en bestuurders kunnen de jacht vrij beoefenen en zijn gerechtigd hun vrienden of burens mee te nemen. We zouden dit de eerste democratisering in het jachtbedrijf kunnen noemen.

Circa 600 voor Chr. jagen zowel de Grieken als de Romeinen met zware honden op herten en wilde zwijnen. Griekenland is dan nog bedekt met bossen en de Molossers die zij gebruiken doen sterk denken aan de honden op het Assyrische reliëf.

In diezelfde periode verschijnt in Griekenland de eerste, uitgebreide beschrijving over de jacht. De geschiedschrijver Xenophon, geboren rond 430 voor Chr., vertelt in zijn *Kynegetikos* over de jacht op hazen, herten, wilde zwijnen, vossen, beren en wolven.

Zelf neemt hij deel aan de hazenjacht met windhonden. Die windhonden drijven de hazen in een net, zodat ze eenvoudig kunnen worden gedood. De beschrijving die Xenophon geeft van de lange jacht met windhonden is – na ruim 2000 jaar – nog steeds één van de beste.

Ook de Romeinse staatsman Flavius Arrianus en de Romeinse filosoof Seneca schrijven over de jacht en jachtmethoden, maar ook over de fokkerij, de verzorging en voeding van jachthonden.

Flavius Arrianus schrijft, circa 550 jaar na Xenophon, onder andere over de 'Vertragus', een snelle Keltische windhond, die in de achtervolging veel beter presteert dan de trage 'Laconische honden' van Xenophon. Net als in Griekenland komt ook in Rome het beeld naar voren dat de jacht vooral sterke mannen voor de oorlog moet opleveren! Jagen is een onlosmakelijk onderdeel bij de opvoeding van de welgestelde Griekse en Romeinse jonge mannen.

Vooraf Romeinse mozaïeken, veelal vloeren, gevonden in Italië en Noord-Afrika, geven een prachtig beeld van de jacht rond het begin van onze jaartelling; de tijd waarin de Romeinen vrijwel geheel Europa domineren. Ze tonen, in realistische setting, de gevaarlijke jacht op wilde zwijnen, de vossenjacht met windhonden en de jacht te paard, iets waar de Romeinen zeer bedreven in zijn. De vloermozaïeken in Piazza Armerina op Sicilië tonen een grote variëteit aan jachttaferelen van een zeldzame schoonheid. Ook valkuilen, waarin de oeros en de wisent worden gevangen, zijn bij de Romeinen bekend en, in tegenstelling tot de Grieken, maken zij gebruik van een jachthoorn.

DOOR DE EEUWEN HEEN

Eén ding hebben de oude Assyriërs, Egyptenaren, Grieken en Romeinen

• *Romeinse mozaïekvloer uit Carthago. De hazen worden door de honden in een net gejaagd (Collectie: Museum Tunis).*

met elkaar gemeen: het aanbidden van goden van de jacht: Nergol in Mesopotamië, An(u)ket en Neith in Egypte, Artemis bij de Grieken en Diana bij de Romeinen. En sommige vormen van jacht in de Oudheid hebben zich door de eeuwen

heen gehandhaafd en zijn vandaag de dag – hoewel bedreigd – nog te zien. Voorbeelden daarvan zijn het coursen met windhonden en de vossenjacht. De basis daarvoor werd respectievelijk in Egypte, in Griekenland en in het oude Romeinse Rijk gelegd...

• *Een Romeins mozaïek, daterend van circa 150 na Christus, toont een aanvallend wild zwijn. Eén jager heeft het loodje al gelegd...*